

Миленко Пајић

МЕРЛИН ЧИТА УЛИКА

ИЛИ СЛИКЕ ИЗ АЛБУМА "МЕРЛИН МОНРО 1949 - 1962"

Кабина са уређајима за пројектовање филма, из које допире снажни, треперави млауз светлости, дуго је за нас била потпуно неприступачно и загонетно место. Ишчекујући да почне филмска представа, нестрпљиво бисмо се освртали, истезали вратове са својих места из првих редова, зурили позади и увис, изоштравајући своје погледе на мале, квадратне прозорчиће. Покушали смо да докучимо шта се тамо горе догађа, ловили сваки покрет, сваку сенку, завидели руци која је пословала око сочива и призми.

Када би светло отуд напокон блеснуло, а сијалице на плафону у исти мах утрунуле, покретне слике би покуљале напоље и слизе се, савршено складно, низ сјајни зрак сачињен од бесконачно много усковитланих честица прашине, које су од претходног момента биле потпуно невидљиве. Нагло бисмо се окренули склизнувши у своја седишта. У трену, наша пажња била је преbacена на велико биоскопско платно. До краја филма потпуно бисмо заборавили на оне загонетне, кристалне прозорчиће и на чаробну, пројекциону одају. Посветили бисмо опојној магији покретних слика, која је тако лако, тако спретно и потпуно обузимала нашу разиграну знатиљељу, претходно већ добрано узнемирилу и подграђану лектиром. Наравно, највише смо волели филмове о Тарзану, почев од оног првог у серији, с олимпијским победником у плivanju, чувеним Џони Вајс Милер. Па онда, авантуртистичке, гусарско - мачевалачке и каубојске; Гари Купер и Џон Вејн били су јунаци нашег детинства, осим Боншка Бухе и Пинкија који је видео Тита. У ратним спектаклима глумио је и гинуо Оди Марфи. Спартак, вођа побуњених робова, био је Кирк Даглас (кога смо сви, из милоште, звали Крик Наглас). А Херкулес је играо италијански атлета Стив Ривс. Љубавни филмови били су нам потпуно незанимљиви.

Кинооператор једног провинцијског биоскопа показао ми је све тајне приказивања филма. Стари пројектори у кину "Будућност" правили су несносну буку. Светлосни сноп производио су лампе са електродама од угљеника; електрични лук био је тако јак да је врло брзо разарао дугачке, црне штапиће, па их је сваки час ваљало мењати. Зидови кабине, до које се пело уским и стрмим степеништем, били су, од пода до таванице, облепљени филмским плакатима. Гомиле афиша, постера и филмских часописа стајале су разбацине свуда унаоколо. И свак тај привлачан, стваралачки неред био је посвећен само филму и ничем другом осим њега. Пропратни, штампани или "пропагандни материјал", како се говорило, представљао је траг и следочанство, освежавао је сећање на многе, давно прошле, избледеле заборављене филмске пројекције. Могло би се рећи да сам на том месту, у тој тесној, скученој кабини биоскопа "Будућност", похађао скраћени курс из историје филма.

Убрзо сам научио да уширам филмску траку у кино пројектор. То је био најважнији и најделикатнији део посла - тачно погодити вијутаву, змијолику путању целулOIDне врпце кроз пројектор, подесити и углавити зупче вучних зупчаника у перфорације, одмерити "машице" тачно по мери (јер ако су превелике, трака ће исцрпети и замрсити се, а ако су премале, кратке, тесне - трака ће се прекинути, покретне слике ће се зауставити); затим, важно је добро затворити капије и, на крају, изоштрити слику. Искуни и вешти кинооператор биоскопа "Будућност" имао је и један свој филм; сачињен од годинама сакупљаних ресткова. Кад год би "пукao филм" (пукao филм! хеј, неспретњакови, опет ти је пукao филм! - чули би се узнемирили гласови у полуумраку црвенкастом од светла која су допирала са стрелица за случју опасности), преостало би му по које парче филмске траке; понеког кадра домогао би се он ина други начин, срећујући старе, искрзане копије или и сам одескашки понеки крајицак, пробран, онако, "за своју душу", обично из раззвучених, љубавних мелодрама - зар је важно да ли пољубац траје два или целих четири минута? објашњавао је - или лепршавих и накинђуруених мјузиклова - ко ће да броји све те сцене пlesања, певашења и пренемагања?! На пројекцији коју је приредио само за нас двојицу, могла се видети једна инсталација филмске уметности у трајању од циглу десет или свих дванаест минута; неколико стотина фрагмената и дупло више кадрова случајно изабраних на оним местима где се филм прекинуо, били су садржина фантастичног филмског спектакла. Ниједан призор међу хиљадама који су се вртоглаво смењивали пред нашим разрогаченим очима није био дужи од пар секунди! А многи од њих, можда оне најбитније, није било уопште могуће регистровати јер би пребраза промакли, стопљени, спљељени са осталима, вильјивим можда само као неки недозрели, загонетни светлосни импулси. То необично и заиста сасвим ретко визуелно искуство мора да остави трага у дубини ног стваралачког бића, јер ће ствари које будем замисlio и остварио многодина касније бити - кратке, динамичне, трепераве. С друге стране, често ми се дешавало да

слике, пејзаже и снове препознајем као већ виђене у неком старом филму коме никако нисам могао да се сетим наслова.

У металној касети, под кључем, стари кинооператор држао је резервне делове, гумице, каишеве, осигураче, свежњеве електрода, алат и друге неопходне ствари. На том тајном месту чувао је он и делове своје колекције коју никоме није показивао. Са непатврденим осећањем кривице, као неки неврљали деčак, овај велики и искрени љубитељ филма сакупљао је сличице филмских глумаца. У обичним школским свескама, оним "на квадратиће", од 60 или 100 листа, стрпљиво је, годинама распоређивао и лепио своје благо. Када смо постали другари, пошто сам већ безбрдо пута асистирао на касним ноћним пројекцијама и неуморно вукао кутије са филмским ролнама, када смо заједно наплатишли знали све филмове са репертоара из 1966, 1967 и 1968 године, све добитнике Оскара, све победнике фестивала у Пули, допустио ми је да понекад прелиставам драгоцене странице његове тајне збирке.

На етикетама својом руком, Ћирилицом исписао је следећа имена: Клерк Гебл, Хемфри Богарт, Монтгомери Клифт, Роберт Мичам, Френк Синатра, Дин Мартин, Ричард Видмарк, Кери Грант, Јул Бринер, Тони Кертис, Лоренс Оливје... Затим: Џејн Рассел, Лорин Бекол, Ким Новак, Грета Гарбо, Бина Лолобриђида, Клаудија Кардинале, Брижит Бардо... Теке су биле различитих формата; неке сасвим попуњене, неке тек започете, често с оба краја, снимцима различитих личности; у некима су били пробрани кадрови из филмова, масовне сцене, статисти, дублери, људи из филмског света; у другима били распоређени само фотоси главних актера, звезда, како пристижу на премијере, како дају аутограме својим обожаваоцима, како разговарају са новинарима, како се припремају у својим гардеробама; уз кадрове из најуспјелијих филмова, често су биле приподнате слике из приватног живота и све друго до чега су могли да дођу фотографи наоружани телесобјективима и новинари булеварских листова, ловци на сензације и мајстори скандала. Испод многих филмских сцена биле су руком уписане белешке кинооператора, обично о времену приказивања филма у кину "Будућност", о броју пројекција и о посјећености; затим, следиле су белешке о личним утисцима пасионираног љубитеља филма; иако је у суштини био само техничко лице, себе је сматрао одличним познаваоцем филмске уметности. Одлично је памтио лица глумаца и садржај филмова. У трену, присећао се многих старих, потпуно заборављених, а некада давно врло популарних филмова. Глумице је увек посебно истицало и сматрао их пресудним за успех филма. Занемаривао је улогу сценографа, сниматеља и осталих, многобројних чланова филмских екипа... Пажљivo сам га слушао. Нисам имао срца да му противуречим...

Када је пошао у пензију, мој пријатељ кинооператор морао је да среди кабину и да целокуни инвентар преда "у исправном stanju". Да би зидови могли да се окрече, морали смо да поскидамо све старе плакате. Многи су том приликом оптешћени или потпуно уништени; успео сам да спасем тек неколико драгоцених и ретких примерака. Све остало завршило је на ћубришту. Из хрпе својих старих, похабаних свезака изазвано је једну, најдражу, са насловом "Мерилин Монро 1949-1962" и поклонио ми је, сто тако - за успомену.

Уз моје присећање на биоскоп "Будућност" прилажем овде и неколико страница из скромне збирке старог кинооператора. Коментари испод снимака његове су белешке, које, на жалост, у већини случајева нису оригиналне, него само преписане из дневних новина или часописа који су се бавили филмом. Тек ретко, могу да препозnam по неку слободну асоцијацију, реплику само нама знатну, узгредну напомену или прибелешку која би могла да апослужи за дужи и озбиљнији текст о свету покретних слика. Ипак, слике и записи представљају једну логичну и недељиву целину. Драго ми је да сам у животу добио тако необичан поклон и да сам га све до сад сачувавао. Стари пријатељ није заборавио колико сам се дивио Норми Цин и како сам, без дах гледао, гутао њене филмове, све од реда. Сличице ММ у искрзаној свештици биле су тим драгоценје, јер сам знао да су многи без успеха покушавали да сачине сличан Албум. Један од њих био је амерички писац Норман Мајлер. Уместо да направи албум са неколико десетина слика, он је написао романирану биографију ММ, а од албума није било ништа. Заиста су непредвидљиви, а често и бizarни разлози, спречавали аторе да креирају албум са сличицама ММ, који би, пре свега, морало бити: лаган, сладуњав, шарен, голишав, онакав какав би публика очекивала, желела и разграбила у милионима примерака. То је успело једном анонимном љубитељу филма, кинооператору у малом провинцијском биоскопу са 222 места.

СЛИКА 1

Снимио Милтон Х. Грин, 1949. год.
у Њујорку

"На почетку каријере еротска изражajност њеног лица и тела на филмском платну била је слична слаткој воћки која, пред зажареним очима гледалаца, управо пуша од једрине и сласти. Она је била као нова љубав која спремна чека испод танких, белих, блиставо чистих чаршава. Свим посетиоцима биоскопа на свету чинило се да су је извукли на љубавној лутрији, да је башона премија, њихов велики добитак, док се полако појављује из шареног холивудског станиола у који су упакованы најскупљи и најсладчи слаткиши. Она је имала ту моћ да се појави, да искрсне из шушкавог целофана заједно са карамелама, да исклизне из омота чоколаде, да се искотрља из кесице заједно са осталим посластицама. И да остане трајно на тим анонимним, лепљивим, врелим прстима посетилаца конопројекција".

СЛИКА 2

Анонимни сниматељ, видео верзија еротског филма из 1953. год
(часопис ФОТО, октобар 1989. год)

"Када се године 1953. појавио први број часописа "Плејбој" она је у њему, наравно, заузела централно место. Појавиле су се њене фотографије без одеће. Касније се нашао један новинар да је пита: "Зар нисте ништа имали на себи за време снимања фотографија за Плејбој?" Она је одговорила безазлено се смешкајући, без намере да буде духовита: "Ах, да. Свирао је радио!" То је био прави одговор. Она није била нага. Била је обучена у прозирни звук музике с радија. Пажљиви посматрач (и слушалац), онај ко познаје све њене филмове, може добро да чује тај звук, тај нежни омотач који само наглашава њену голотину."

1953. Слика 2

1949. Слика 1

1954. Слика 3

СЛИКА 3

1954.

М.Х.Грин, 1954, Њујорк

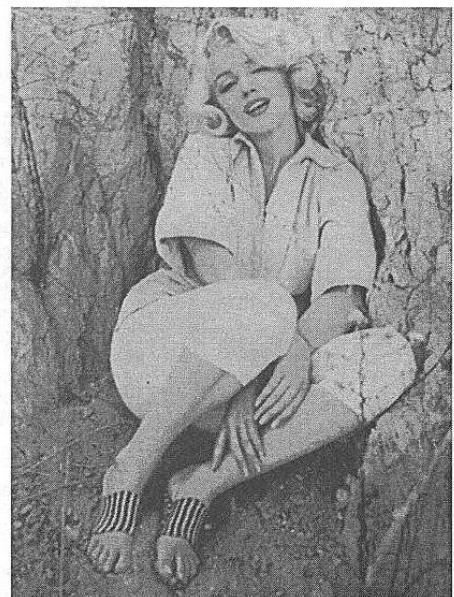
"Право средиште њеног живота биле су леђе и објективи фотоапарата. Она је била природни таленат позирања. О томе није имала шта да научи. Добро је знала шта значе ситни, готово незнатни, покрети њене фигуре. Све детаље њеног стаса упознали су и разумели радници, војници, возачи камиона, морнари, чиновници... Она зна да ће отисак њеног осмеха или облина њених груди путовати Америком и Светом заједно са пасионираним посматрачима њене бисте. Клик! само један трен, 1/125 секунде, довољна је да се на подлози од сребрбромида забележи цела њена порука:" Када постојим и живот мора да има смисла!" клик!"

СЛИКА 4

М.Х.Грин, 1955, Л.А.

"Увек је била у средишту пажње. Како се појавила доспела је у центар опште пажње. Играла се с тим. Правила је мале смеле, невероватне експерименте. Хтела је да провери да ли ће њене шале и лудости ишта променити. појавила би се на неком пријему у купаћем костиму боје коже. Неко је узвикнуо да је то скандал. А остали су били одушевљени. Бацила би се на ношење прозирних, кратких, мајущих хаљина, Опет је ефекат био исти. Њена привлачност била је, увек огледало њене околине. Она је била оличење задовољства свих оних који зуре у њен пупак. У веђу. У младеж на образу...."

1955. Слика 4

MERILIN ČITA ULIKSA

СЛИКА 5

МЕРИЛИН ЧИТА

Снимак Ева Арнолд, год. 1958, Лондон

1958.

Мерилин седи у врту, обучена само у тесни припреми купањи костим. Али, очигледно, она је занета садржајем последњих страница чувеног авангардног, херметичног и енгматичног штива. Са књигом на голим коленима, у сенци дрвећа, Мерилин не изгледа претерано

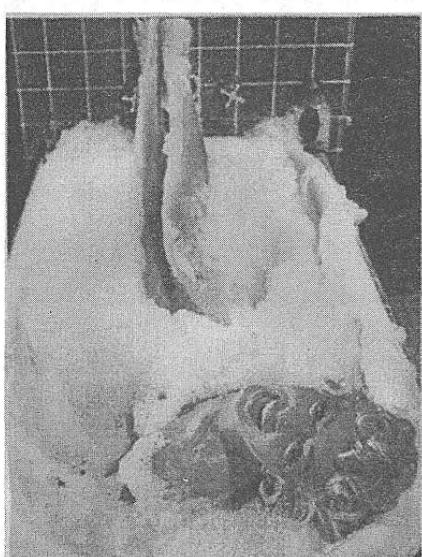
еротично. Да ли је стварно прочитала ту књигу? Да ли је икада ишта озбиљније читала? Да ли је та књига случајно залутала у њене руке или је неко желео да нам исприча још једну необичну причу о ММ? Није ли то само једна од њених дражесних поза, до душе нешто другачија, али ипак ништа више од тога?...

299

Постоји једна фотографија на којој с евиди Мерилин Монро како чита Џојсог "Улика". Снимак је из раних педесетих година, а начинила га је известна Ева Арнолд. Није познато да ли постоји још каква фотографија ММ у случајној пози. Откуд баш Џојс у њеним рукама? Ауторка пожутлог фотоса одлично се сећа тог догађаја:

"У стану Мерилин Монро било је много књига. Полице су се угибале под теретом класичних романа и дебелих књижурина са филозофским расправама и есејима. И не само то, вијала сам Мерилин на течајевима из књижевности и историје уметности на калифорнијском универзитету. Чули сте за онај трач? Да, онај да се Мерилин удаља за Артура Милера, драмског писца, што је за њу била нека врста замене или сурогата високошколске дипломе..."

СЛИКА 6

С.Шо, 1962, Л.А.

с

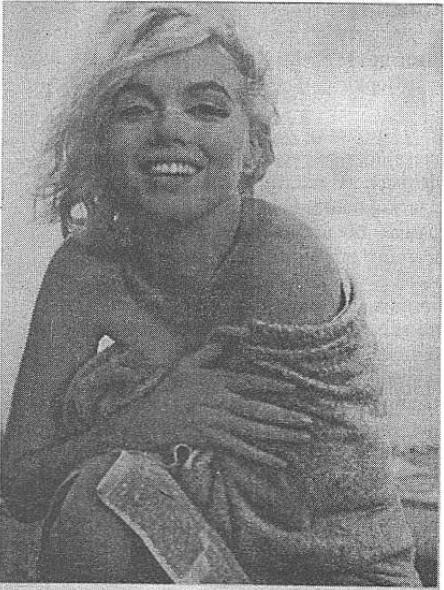
"Гишина у студију! Светло! Камера, сад!... Цела филмска екипа је потпуно сконцентрисана на њу. Искусни професионалци раде хладно, рутински, мирно, отварају свој посао.... Али, сутрадан, када је развијено првих 60 метара филма, на првој пројекцији, они постaju свесни до кавког су блага дошли. Камерман говори о својим утисцима: "Ухватила ме је хладна дрхтавица. Ова девојка има у себи нешто што никада нисам видео. Она има посебну, фантастичну лепоту, као Глорија

Свансон. С тим што, и на том делићу филма, исказује еротски електриципит као Цин Харлоу".

Режисер: "Ретко се догоди да тело делује на тај начин. Имао сам осећај да могу пружити руку и дотаћи га."

СЛИКА 7

Цорџ Барис, 1962, Санта Моника

"Јесте ли икада ставили образ уз стомак ваше драгане? Какав диван осећај... А тек њен трбух, неиступтан вршцима и стезницима, испупчен, пунашан, мекан и напет, прави женски трбух. Ђаволски неелегантан и исто толико припадачан... А тек њене груди! Пуне обле, испупљене, зањихане сисе! Увек је изазивала дрхтаје на лицима гледалаца, гримасе и грчеве, серије тикова, несвесне покрете масе узројених посетилаца кинематографа. Била је и остало појам изобиља. Топли, слатки, свима доступни драгуљ! Када је једном ушла у мушке снове, више се отуд није враћала. Она сама била је један дуги, врели, влажни, медени, мушки сан!"

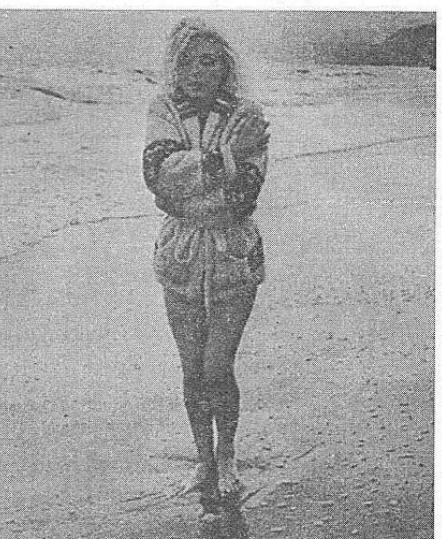
СЛИКА 8

Ц. Барис, 1962, Санта Моника

"Фотограф и модел. Данима путују, лутају колима кроз пејзаж. Траже необичне екстеријере за снимање. Напуштене рударске градове. Пенине. Шуметине секвоја. Снежне пределе... Снимање слабо одмиче. Она дрема. Лепота околине је не интересује... Путовање се одужило. Модел и снимател су се зближили. Разменили су своје надоште, неиздржive нежности. Сутрадан је снимање било веома успешно. Такође и прекосутра. Све до повратка куби. По цели божји дан ју је снимао. Промрзлу, на обали океана, уморну, голу пред таласима судбине....

Отако је отишао у пензију, мој пријатељ, бивши кинооператор, више не долази у кино "Будућност". Ка же да никако није успео да се навикне да пројекције прати из гледалишта. Себе и даље не сматра обичним посетиоцем биоскопа, него знацем и сведоком многих важних догађаја из историје филма. Узимајући у обзир његову колекцију "заустављених слика" коју смо овде тек могли да наслутимо, може се рећи да је он, на известан начин, у праву. Јер, он је успео да осети, и да пренесе на мене оно што је суштинско у филму: да је паралелан стварном животу, да дочарава сву релативност и крхкост људских карактера и судбина, да садржи јаку еротску ноту као што добро вино има особен буке, да развија и разиграва машту, да отвара бране кроз које се сливају набујале сile сна, да допуњава све оно што човек не успева у свом обичном, земаљском животу(...)

Биоскоп "Будућност" престаје недавно са радом. Улазна врата су замандаљена и обезбеђена дебелим ланцима и тешким зарјалим катанцима. Тако је испало да наша "будућност", па макар била само име једног биоскопа - није прешице дуго трајала. Једва неколико година.

Слика 8.